

УДК 37

*Інна Брацун***ОСВІТА ЯК СУСПІЛЬНА ТЕХНОЛОГІЯ**

У статті освіта розглядається як суспільна технологія. Головна увага зосереджена на освіті як необхідній умові прогресивного розвитку суспільства. Розкрито і проаналізовано соціальну сутність поняття «освіта» та її вплив на суспільний розвиток. Акцентується увага на сучасних вимогах суспільства до освіти, зумовлених глобалізаційними та інтеграційними процесами. Аналізується розвиток сучасної освіти в різноманітних напрямках.

Ключові слова: освіта, суспільство, суспільна технологія, сучасна освіта, соціальна технологія.

*Inna Bratsun***EDUCATION AS A SOCIAL TECHNOLOGY**

Education as a social technology is considered in the proposed material. It refers to the social problems and is associated with the process of socialization. The main focus is on education as a necessary condition for the progressive development of society. Education, as a social technology, is seen in modern conditions – when almost a single global information space is formed and the processes of globalization and integration gain momentum.

The author traces the mechanisms of education as a social technology for the opportunity to make this process adequate and one that meets the needs of the society and the education system. The social nature of the concept «education» and its impact on social development are revealed and analyzed. Attention is focused on the modern requirements of society to education due to globalization and integration processes. The development of modern education in different ways is analyzed. This problem is discussed in academic circles of Ukrainian and foreign scientists, as education is a priority in the development of human society and deserves special attention in the context of a scientific approach to solving the problems of today.

Keywords: education, community, public technology, modern education, social technology.

*Інна Брацун***ОБРАЗОВАНИЕ КАК ОБЩЕСТВЕННАЯ ТЕХНОЛОГИЯ**

В предлагаемом материале рассматривается образование в качестве общественной технологии. Главное внимание сосредоточено на образовании как необходимом условии прогрессивного развития общества. Раскрыто и проанализировано социальную сущность понятия «образование» и ее влияние на общественное развитие. Акцентируется внимание на современных требованиях общества к образованию, обусловленных глобализационными и интеграционными процессами. Анализируется развитие современного образования в различных направлениях.

Ключевые слова: образование, общество, общественная технология, современное образование, социальная технология.

Розгляд освіти як суспільної технології належить до соціальних проблем, що пов'язані з процесом соціалізації особистості. Ця проблематика обговорюється в наукових колах українських і зарубіжних вчених, оскільки освіта є пріоритетним напрямом у розвитку людського суспільства та заслуговує особливої уваги в контексті наукового підходу до вирішення проблем сучасності.

Ступінь опрацювання проблеми: предметом розгляду цієї статті є освіта як суспільна технологія. Проаналізовано сутність поняття «освіта» та її вплив на суспільний розвиток. Визначення основних тенденцій розвитку освіти в Україні в умовах модернізації та трансформації суспільства. Концептуальні засади модернізації освіти розкриваються в працях В. Андрушенка, Б. Гершунського, Б. Євтуха, В. Кременя, Н. Ничкало та ін. Окремі аспекти порушеної проблеми розглядають у своїх працях А. Бойко, В. Журавський, М. Зубрицька, О. Катеринчук, Є. Красняков та ін. Аналіз поглядів, що існують, дозволяє говорити про те, що освіта, визначена як суспільна технологія, може бути предметом для соціально-філософського аналізу. Питанню формулювання та сутності поняття «освіта» у вітчизняних і зарубіжних дослідженнях приділяється належна увага.

Метою статті є аналіз сутності поняття «освіта» та її вплив на суспільний розвиток, обґрунтування актуальності питання освіти як суспільної технології. Розгляд різних аспектів розвитку сучасної освіти.

Освіта як суспільна технологія розглядається в сучасних умовах – коли майже сформований єдиний глобальний інформаційний простір і набирають обертів процеси глобалізації та інтеграції. Ми простежуємо механізми освіти як суспільної технології заради можливості зробити зазначений процес адекватним і таким, що відповідає потребам самого суспільства та системі освіти.

Для постійного розвитку людського суспільства необхідно передавати соціальний досвід новим поколінням. Потреба в передачі соціального досвіду виникла одночасно з появою суспільства та існує на всіх етапах його розвитку. А саме, батьки свій досвід передають дітям, більш досвідчені люди – менш досвідченим тощо. Провідну роль у розвитку людини саме в контексті передачі досвіду відіграє освіта.

Освіта є об'єктом педагогіки, але різні її аспекти аналізуються специфічними науковими дослідженнями. У педагогіці під освітою зазвичай розуміють процес і результат засвоєння знань, умінь і навичок, формування на їхній основі наукового світогляду, моральних та інших якостей особистості, розвиток її творчих сил і здібностей [13, с. 21] або спеціально організовану систему зовнішніх умов, що створюються в суспільстві для розвитку людини [10, с. 377].

Як явище, освіта багатогранна, дивлячись на неї крізь призму наукових пошуків, ми бачимо, що кожен має свій предмет вивчення. Це може бути як суспільне явище, так і педагогічний процес. Освіта як суспільна технологія полягає в передачі соціального досвіду наступним поколінням, тобто виступає засобом соціальної спадковості.

Доцільно наголосити, що система освіти суперечлива й діалектична. Ця теза може бути доведена такими аргументами: по-перше, освіта повинна гнучкіше та динамічніше адаптуватися до соціально-економічних змін у суспільстві, по-друге, освіта повинна бути на боці традиційних, змінюючих одна одну освітніх концепцій та в певному розумінні виконувати прогностичну функцію.

Освіта як соціальне явище представляє собою суспільну систему, мета якої – навчання, виховання, передача певних знань, ідейно-моральних цінностей, умінь, навичок, норм поведінки членам суспільства. Якість сучасного суспільства безпосередньо пов'язана з якістю освіти. Як зазначається в преамбулі Закону України «Про освіту», освіта є основою інтелектуального, культурного, духовного й соціально-економічного розвитку суспільства й держави [6]. Освіта озброює людину системою інтелектуальних та практичних навичок і вмінь, що дозволяють особистості в подальшому вирішувати будь-які проблеми, що виникають у суспільному житті взагалі та в професійній діяльності зокрема.

На думку В. Андрущенка, «освіта – це суспільний процес розвитку і саморозвитку особистості, пов'язаний з оволодінням соціально-значущим досвідом, утіленим у знаннях, уміннях і навичках творчої діяльності, чуттєво-ціннісних формах духовно-практичного освоєння світу» [2]. Зважаючи на таку постановку питання підкреслимо, що сенс освіти полягає у формуванні здатності людини до безперервності в накопиченні знань та самовдосконаленні. У процесі освіти людина набуває знань про суспільство, способи мислення та діяльності, що дозволяють їй зайняти певне місце в соціумі, досягати конкретних цілей та результатів у професійній діяльності.

Як зазначає В. Петрович у своїй праці: «...в західних філософських концепціях, для того щоб людина змогла відбутися як особистість, процес освіти повинен бути нерозривно пов'язаний з моральним вихованням, з формуванням у молодого покоління таких моральних якостей, які б допомогли йому зайняти гідне місце у суспільному житті, самостійно зробити моральний вибір, визначити лінію поведінки, свою життєву позицію» [8, с. 123]. Саме тому освіта як соціальний процес формує у людини значущі соціальні риси шляхом спадкоємного засвоєння минулого досвіду та свідомого виконання певних суспільних функцій у різних сферах діяльності.

Сучасний світ характеризується інтенсивними процесами інформатизації суспільства та освіти. В умовах розвитку глобальних мереж набувають актуальності соціальні технології, які впливають на процеси управління в усіх сферах суспільного життя. Соціальна технологія виникає як результат запиту суспільства для вирішення термінових питань, які є в системі організації діяльності та управління різними соціальними групами.

Енциклопедія освіти подає таке визначення соціальної технології: «Соціальна технологія – сукупність методів, прийомів та впливів, що застосовуються для досягнення мети соціального розвитку; упорядкована сукупність процедур та операцій, за допомогою яких реалізується певний соціальний проект або конкретна ідея перетворення (реорганізації, модернізації або вдосконалення) соціальної реальності» [5, с. 854]. Зауважимо, що під соціальними технологіями в системі освіти розуміється цілеспрямована діяльність суб'єктів управління різного рівня, що забезпечує оптимальне функціонування і розвиток системи, переведення її на новий, якісно вищий рівень.

У контексті цього викладу, а саме розглядаючи освіту як суспільну технологію, варто виділити такі чинники впливу соціальних технологій у системі освіти:

- інноваційність як складова освітнього процесу;
- глобалізація освітнього простору;
- впровадження інформаційних і комунікаційних технологій у освітнянський процес;
- модернізація сучасного стану української освіти, що пов'язано з інтеграцією в європейський та світовий освітній простір.

Розглянемо ці чинники більш детально в контексті соціально-філософського аналізу.

Сьогодення характеризується інтенсивним розвитком технології освіти та усвідомленням її важливої ролі для економічного й соціального розвитку. В багатьох країнах система освіти проходить період реформування, який пов'язаний із переходом до інноваційних технологій та принципів глобалізації освіти.

Термін «інновація» вперше запровадив для наукового використання засновник інноваційної теорії економічного розвитку, австрійський учений Й. Шумпетер. Його заслуга полягає у тому, що він створив цілісну теорію інноваційного типу розвитку. У своїй праці «Теорія економічного розвитку» під терміном «інновація», він розумів не просто нововведення, а зміну технології виробництва, доводячи, що інновацією є не кожне нововведення, а лише таке, яке зумовлює вдосконалення технології, її перехід на новий, вищий ступінь розвитку [15]. Інноваційні дії в освіті можна розуміти не тільки як сукупність освітніх ініціатив, а ще як суспільне прагнення до певних соціальних змін.

При розгляді інновацій у сфері освіти, спочатку треба розглядати питання про те, наскільки такі інновації покращують якість освіти. Наразі саме поняття «якість освіти» багатопланове. і тому не має однозначного визначення. Відразу визначити, яким буде результат від освітніх інновацій складно, тому що ефект від їх впровадження іноді виявляється через досить тривалий час. Такі аспекти роблять освітню інноватику достатньо ризикованою.

Тому освітні інновації, з одного боку, є необхідними, а з іншого – ризикованими через відсутність чітких критеріїв оцінки. Як правило, освітні інновації вимагають складної експертизи, яка на сьогоднішній день порівнюється до виду дослідницької діяльності та залежить від суб'єктивного досвіду експерта. Освітні інновації передбачають формування нових реалій в освіті. Їх реалізація приносить як позитивний, так і негативний результат.

У нашій країні та за її межами постійно відбуваються зміни в освіті, які полягають саме в інноваціях. Інноваційні процеси є механізмом інтенсивного розвитку суспільства. Освіта як важливий соціальний інститут відчуває глобалізаційний вплив. Глобалізаційні процеси, які відбуваються в сучасному освітньому просторі, актуалізують потребу в вивченні освітніх інноваційних процесів в умовах глобалізації суспільства.

Будь-яка епоха відповідно до завдань соціально-економічного, культурного чи будь-якого іншого розвитку відчуває потребу особистості з певним рівнем знань. Сьогодні відбувається зміна парадигми людського прогресу в зв'язку із глобалізаційними процесами, які тривають у суспільстві й пов'язані з переходом до нових інформаційних технологій. Глобалізаційні процеси, свідками яких ми є, чітко проєктуються на цілісну та взаємопов'язану структуру світу.

Сучасна глобалізація освіти супроводжується різновекторними, але помітними тенденціями. В нових умовах розвитку суспільства все вирішується мірою розвитку особистості, який є основним критерієм прогресивності будь-якої країни. Вищевказані пріоритети людського розвитку в суспільстві, які зумовлені глобалізаційними та інтеграційними процесами, висувають нові вимоги для системи освіти.

Сьогодні в науковій літературі відсутнє стале тлумачення глобалізації освіти. Як зазначає М.Чешко, «термін «глобальність» означає широкую сукупність процесів та структур, яку можна визначити як процес взаємозалежності, взаємопроникнення та взаємообумовленості найрізноманітніших компонентів світового співтовариства. Інакше кажучи, в сучасному світі створюється таке єдине ціле, де будь-яка локальна подія визначається подіями в інших сегментах та навпаки. Ці процеси виступають як феномен глобальності та глобалізації [14]. Тому, глобалізація стає потужним чинником розвитку для всіх країн. Глобалізація є важливою особливістю сучасного світового розвитку.

На думку А. Бойко, «за умов глобалізаційних процесів і системи ринкових трансформацій створення єдиного освітнього простору стратегічною задачею державної освітньої політики є вихід української освіти на ринок світових освітніх послуг та поглиблення міжнародної співпраці» [3, с. 25]. За останні роки інтеграційні процеси в освітянському просторі посідають важливе місце, оскільки вони спрямовані на реалізацію нових освітніх ідеалів – формування *цілісної* системи знань і вмінь особистості, розвиток її творчих здібностей та потенційних можливостей.

Головною рисою розвитку освітнього простору є його глобальність. Інтеграційні процеси, які відбуваються у світі, дозволяють акцентувати увагу на тому, що освіта з категорії національних пріоритетів переходить у категорію світових пріоритетів.

Інформатизація і глобалізація постають двома аспектами розгляду сучасних процесів суспільства. Отже, можна говорити, що глобалізація та інформатизація є взаємопідставою або взаємообумовленістю один одного, чинниками, що викликають до життя інші процеси. Так, глобалізація не є можливою без єдиного інформаційного простору. Водночас саме наявність інформаційної єдності, що простежується в соціальних мережах та загальносвітовій мережі – Інтернет є умовою розвитку глобалізації, у т. ч. й інтелектуальної. Сьогодні варто говорити про те, що суспільство має загальний інтелектуальний вектор розвитку, що був спрогнозований ще В. І. Вернадським як ноосфера.

Інформаційні та комунікаційні технології активно інтегруються в усі сфери діяльності людини та суспільства, вони стають визначальним джерелом їх об'єктивного розвитку. Цей процес називають інформатизацією суспільства, а саме інформаційним суспільством.

Поняття «інформаційне суспільство» виникло в минулому столітті. Концепція інформаційного суспільства є різновидом теорії постіндустріального суспільства, засновниками якої були З. Бжезинський, О. Тоффлер. Існує багато варіантів визначення сенсу «інформаційного суспільства». Зокрема в «Декларації принципів» підсумкових документів Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства (WSIC) Женева 2003 – Туніс 2005 зазначається: «Інформаційне суспільство – це суспільство у якому кожний може створювати інформацію і знання, мати до них доступ, користуватися й обмінюватися ними, дозволяючи окремим особам, громадам і народам повною мірою реалізувати свій потенціал...» [7; 4].

Основними об'єктивними чинниками появи інформаційного суспільства є різке зростання ролі знань та інформації, які стали важливим стратегічним ресурсом суспільства, що забезпечують розвиток людини, прискорений розвиток високотехнологічних галузей економіки.

У Декларації II Міжнародного конгресу ЮНЕСКО «Освіта та інформатика» (1–5 липня 1996 р., Москва) зазначається, що «швидкий розвиток інформаційних технологій не тільки відкриває нові можливості, але й ставить нові завдання перед світовим суспільством. Створення так званих «інформаційних магістралей» безумовно відобразиться на економічній, соціальній, культурній і освітній сферах та може значно вплинути на форми правління, творчість, обмін ідеями і знаннями» [9].

При розгляді впровадження інформаційних і комунікаційних технологій у освітнянський процес необхідно наголосити на тому, що в результаті вдосконалення системи освіти потрібні відповідні фахівці, які підготовлені за новітніми технологіями. Можемо констатувати, що якісна підготовка фахівців можлива за умови впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітнянському процесі. Використання цих технологій має стати нормою під час підготовки фахівців різних профілів.

Сьогодні суспільство постає перед фактом, коли знання оновлюються швидше, ніж відбувається зміна поколінь. Все це зумовлює необхідність суттєвих змін у системі освіти. Таким чином, освіта повинна, по-перше, осучаснюватися на основі новітніх досягнень через широке впровадження в освітнянський процес інформаційних і комунікаційних технологій та, по-друге, формувати у людини риси, необхідні для успішної самореалізації в інформаційному суспільстві.

В умовах інформаційного суспільства самоцінність знань як таких змінюється. З одного боку, вони стають більш доступними, а з іншого – одержання нових знань, умінь стає обов'язковим для людини впродовж усього життя. Тому неможливо в будь-якому навчальному закладі дати освіту на все життя, потрібно сформувати навички до самостійного оволодіння знаннями з різних джерел інформації.

Зауважимо, що інформатизація освіти є невід'ємною складовою інформатизації суспільства, де загальні тенденції глобалізації світових процесів розвитку виступають як визначальний інформаційний і комунікаційний базис розвитку системи освіти та соціально-економічних систем суспільства.

Якщо розглядати модернізацію сучасного стану української освіти, що пов'язана з інтеграцією в європейський та світовий освітній простір, можемо зазначити, що процес модернізації полягає у підвищенні якості освіти до загальноєвропейського рівня. Треба зазначити, що проблема інтеграції освітнього простору України у світовий, а в першу чергу європейський освітній простір, зумовлена самим життям та стратегічною політикою держави на інтеграцію в європейське і світове співтовариство. Це, своєю чергою, потребує структурних змін у системі управління освіти. На сьогодні стан модернізації суспільства залежить від можливостей та вміння соціуму пояснювати її цінності.

Модернізація освіти в Україні здійснюється на підставі Указу Президента України Про Національну доктрину розвитку освіти та Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, яка визначає основні напрями і шляхи реалізації ідей і положень Національної доктрини розвитку освіти, здійснення реформування освіти впродовж найближчих 10 років у нових соціально-економічних умовах.

Але процес модернізації не може здійснюватися виключно за наказом суспільно-політичного чи громадського інституту. Процес модернізації виступає об'єктивною необхідністю і умовою подальшого розвитку освіти як потужної та вагомої складової суспільного розвитку. Саме через модернізацію освіти може розумітися освітній процес як суспільна технологія.

При розгляді останніх досліджень цього напрямку, на нашу думку, можна побачити не прийняте отождолення процесів реформування та модернізації освіти. Якщо «реформувати» означає «змінювати що-небудь шляхом реформи (реформ); перетворювати, перебудовувати» [4, с. 1028], то «модернізувати» означає «змінювати, вдосконалювати відповідно до сучасних вимог і смаків» [4, с. 535]. Таким чином, реформування освіти має бути спрямоване на радикальні зміни, а модернізація освіти на оновлення принципів, змісту, підходів системи освіти. Суспільство, яке відчувало гіркоту реформ останніх років, досить негативно сприймає саме слово «реформа». Можливо тому, що освіті потрібна саме модернізація, а не реформа.

Результатом освіти як суспільної технології має бути всебічний розвиток людини, а саме її формування, що має широкі та стійкі знання, навички та вміння, які поєднує у своїй діяльності фізичну й розумову працю, виробляє матеріальні та духовні блага для суспільства, людину з високими моральними ідеалами, з розвиненим естетичним смаком, з різнобічними матеріальними і духовними потребами.

Основна мета здійснюваних і майбутніх соціальних перетворень – це якісна освіта. Якісна освіта в сучасному розумінні має задовольнити ті вимоги, які ставить до кожної людини суспільство, що швидко змінюється.

Освіта спрямована на розвиток людини, вона допомагає накопичити досвід у науковій та предметній галузі. У цілому призначення освіти як суспільної технології полягає у сприянні та прискоренні процесу розвитку людини. Розвиток людини в певному суспільстві може бути різний, при розгляді нашого суспільства рівень розвитку людини слугує поняттю «освіта». Під освітою розуміємо процес (або результат) освоєння певних суспільством рівнів культурної спадщини суспільства і пов'язаний з ним рівень індивідуального розвитку.

Освіта є одним із найважливіших національних пріоритетів і повною мірою відображає напрям розвитку держави. Враховуючи світову тенденцію до глобалізації, освіта поступово переходить з національних пріоритетів розвитку в пріоритети світового масштабу. Глобалізація є важливою особливістю сучасного світового розвитку. В суспільстві зумовленому глобалізаційними та інтеграційними процесами освіта поступово переорієнтовує суспільство, яке також впливає на якісний розвиток людини.

Модернізація системи освіти вимагає об'єднання зусиль усіх, хто зацікавлений в її демократизації, укріпленні авторитету, наближенні до світових стандартів. Отже, інтеграція України в європейський та світовий освітній простір і процеси інформатизації системи освіти в суспільстві ведуть до модернізації системи управління освітою в сучасних умовах. Основними тенденціями вдосконалення механізму управління системою освіти виступають: децентралізація і демократизація управління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрущенко В. П. Модернізація освіти: політика і практика / В. П. Андрущенко // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 3. – С. 12–15.
2. Андрущенко В. П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть (Спроба прогностичного аналізу) / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2001. – № 1.
3. Бойко А. І. Філософія модернізації освіти в системі ринкових трансформацій: світоглядно-філософський аналіз / А. І. Бойко. – К. : Знання України, 2009. – 379 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремін. – К. : Юріонком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Закон України «Про освіту» / Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 34, ст. 451 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>. – Назва з екрана.
7. Пероганич Ю. Підсумкові документи Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства (BCIC), Журнал «Інформаційні технології. Аналітичні матеріали», 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://it.ridne.net/node/200>. – Назва з екрана.
8. Петрович В. С. Сучасні зарубіжні філософсько-педагогічні концепції виховання молоді / В. С. Петрович // Проблеми філософсько-світоглядних основ концепції розвитку освіти і навчання. Збірник наукових та науково-методичних праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції 12–13 травня 1999 р. – Луцьк : Ред.-вид. відд. «Вежа» Волин. держ. університету ім. Лесі Українки, 2000. – С. 123–135.
9. Труды II Международного конгресса ЮНЕСКО «Образование и информатика» 1-5 июля 1996 г., Москва – Институт ЮНЕСКО по информационным технологиям в образовании, Международный центр системных исследований проблем высшего образования и науки (Ассоциированный центр ЮНЕСКО), 1997 год: Декларация II Международного конгресса ЮНЕСКО «Образование и информатика», т. I, р. XI; Рекомендации II Международного конгресса ЮНЕСКО «Образование и информатика», т. I, р. XII.
10. Столяренко Л. Д. Психология и педагогика в вопросах и ответах / Л. Д. Столяренко, С. И. Самыгин. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1999. – 576 с.
11. Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» Відомості Верховної Ради. – 2002 – N 347/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>. – Назва з екрана.
12. Указ Президента України «О Национальной стратегии развития образования в Украине на период до 2021 года» – 2013. – № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/rul/documents/15828.html>. – Назва з екрана.
13. Фіцула М. М. Педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти / М. М. Фіцула. – К. : «Академія», 2001 – 528 с.
14. Чешко И. А. Глобальное видение и новая наука / И. А. Чешко. – М., 1988. – С. 6.
15. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й Шумпетер. – М. : «Прогресс», 1982. – 53 с.

Рецензент – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Черкаського державного технологічного університету **А. І. Бойко**